

უმბერტო ეკო

პრაღის სასაფლაო

ოთვანე
გადამისა

უმბერტო ეკო
პრაღის სასაფლაო

Umberto Eco
IL CIMITERO DI PRAGA

იტალიურიდან თარგმნა ხათუნა ცხადაძემ

© გამომცემლობა „დიოგენე“, 2014, 2016, 2019, 2023
ყველა უფლება დაცულია.

© 2020 La nave di Teseo Editore, Milano
All rights reserved.

ISBN 978-9941-11-782-4

www.diogene.ge

1. გამცლელი იმ მოქაუფრულ დილას	11
2. ვინ ვარ?	16
3. „მანი“	46
4. ბაბუას დრო	69
5. კარბონარი სიმონინო	115
6. „სამსახურის“ სამსახურში	131
7. „ათასთა“ რიგებში	152
8. „ჰერაკლე“	185
9. პარიზი	207
10. დალა პიკოლა დაბნეულია	218
11. ქოლი	220
12. ღამე პრაღაში	245
13. დალა პიკოლა ამბობს, რომ ის არ არის დალა პიკოლა	271
14. „პიარიცი“	272
15. მყვდრეთით აღმდგარი დალა პიკოლა	294
16. ბულანი	298
17. კომუნის დღეები	302
18. ოქტომბერი	332
19. ოსმან-ბეი	346
20. რუსები?	353
21. ტაქსილი	360
22. „ეშმაკი XIX საუკუნეში“	382
23. სწორად გატარებული თორმეტი წელიწადი	417
24. ღამის მსახურება	475
25. ყველაფერი თავის ადგილას დგება	499
26. საკოთხის საპოლონოდ გადაწყვეტა	511
27. შეწყვეტილი დღიური არასაჭირო დაზუსტებები გამოყენებული ილუსტრაციები	535
	549
	557

ତରବ୍ୟାଳିଶ
ସାସାଫ୍ଲାମ

რადგან კონკრეტულ ეპიზოდებსაც დიდი მნიშვნელობა აქვს, უფრო მეტიც, სწორედ ისინი შეადგენს ისტორიული ნარატივის ძირითად ნაწილს, სიუჟეტში ჩავრთეთ ასი მოქალაქის მოედანზე საჯაროდ ჩამოხრჩობის სცენა, ორი ბერის კოცონზე დაწვის ამბავი, კომეტის გაელვება და სხვა წვრილმანების აღწერა, რაც საუკეთესო საშუალებაა ძირითადი ამბისაგან მკითხველის ყურადღების ჩამოსაშორებლად.

კარლო ტენკა, „ძაღლების ქუჩა“

I

გამვლელი იმ მოქუფრულ დილას

გამვლელი, რომელიც 1897 წლის მარტის იმ მოქუფრულ დილას გაბედავდა და მობერის მოედანზე გავიდოდა (ეს ადგილი, უბნის ავაზაკები მობს რომ ეძახდნენ, ჯერ კიდევ შუა საუკუნეებში ქცეულიყო საუნივერსიტეტო ცხოვრების ხალხ-მრავალ ცენტრად; იქვე, ვიკუს სტრამინეუსზე, ანუ ფუარის ქუჩაზე, იყო დღედაღამ სტუდენტებით მოჟივშივე ხელოვნების ფაკულტეტიც; მოგვიანებით კი ეს მოედანი თავისუფალი აზრის მამათა – ეტიენ დოლეს მსგავსთა – ეშაფოტად იქცა), აქოთებული ჩიხების ხლართში ამოყოფდა თავს – პარიზის ისეთ ნაწილში, რომელიც ბარონ ოსმანის მსახვრალ ხელს გადარჩენოდა: ასეთები ცოტადა შემორჩენილიყო ქალაქში. უბანს მდინარე ბიევრის კალაპოტი კვეთდა. ბიევრის წყალი აქ თითქოს სასოწარკვეთილი უსხლტებოდა დედაქალაქის მიწისქვეშეთს, რომელშიც მრავალი წლის წინ გამოემწყვდიათ, მცირე მანძილზე მიედინებოდა ლია ცის ქვეშ და მალევე, აგონისგან აცახცახებული, სამუდამოდ იკარგებოდა მდორე, წვირითა და მატლებით საგსე სენაში. მობერის მოედნიდან, რომელსაც ახლა სან-ჟერმენის ბულვარი სერავს, პატარა ქუჩები იტოტებოდა:

მეტრ-ალბერი, სენ-სევერინი, გალანდი, ბიუშრი, სენ-ულიენ-ლე-პოვრი, უშეტი, მიჯრით მიწყობილი ბინძური ფუნდუკებით, რომელთა მეპატრონებიც, სიხარბით განთქმულები (როგორც წესი, ოვერნელები), კლიენტს ერთ ფრანქს აგლეჯდნენ ღამის გათვაში. ყოველი შემდეგი ღამე ორმოცი სანტიმი ღირდა, ზე-ნარი კი – დამატებით ოცი სანტიმი.

თუ გამვლელი გათამამდებოდა და ამბუაზის ქუჩასაც შე-უყვებოდა, მოგვიანებით სოტონის ქუჩა რომ დაერქვა, დაახ-ლოებით შუა გზაზე, ლუდხანასა (სინამდვილეში ბორდელს) და ტავერნას შორის, სადაც ორგროშიან საძაგელ ღვინოს ყიდ-დნენ და ასეთსავე გულისამრევ კერძებს ამზადებდნენ (თუმცა იქაური ფასები სორბონის ჯიბეგაფეხეკილი სტუდენტებისთვი-საც ხელმისაწვდომი იყო), ვინრო ჩიხს მიადგებოდა, რომელსაც მაშინ მოპერის გასასვლელი ერქვა, ადრე კი ამბუაზის ჩიხს ეძახდნენ. კიდევ უფრო ადრე აქ ერთ „ტაბი-ფრანს“ ედო ბინა (ასე უწოდებდნენ ათასი ჯურის მანანნალები იმ ტურტლიან სამიკიტნოებს, რომელთა მეპატრონები, როგორც წესი, ნა-ციხარი აგაზაკები იყვნენ და კლიენტებადაც მათნაირი, ვირის აბანოდან ახალგამოსული გარეწრები დაუდიოდათ). ამ ადგილს სხვა რამის გამოც გაეთქვა სახელი: მეთვრამეტე საუკუნეში აქ სამ ცნობილ მკითხავს უცხოვრია, რომლებიც ერთ დღეს იმ მომნამდები ნივთიერებების კვამლში გამომხრჩვალები უპო-ვიათ, რომლებსაც თავადვე თითხნიდნენ და ახრჩოლებდნენ იმ შავბეჭდ ბუნაგში.

ჩიხის ბოლოს ხის ჩარჩოში ჩასმული, პატარა შუშის ნაჭ-რებისგან შემდგარი ვიტრინა მოჩანდა გახუნებული აბრით: „ხა-რისხიანი ძველმანები“. მტვრიან, გაპოხილ შუშებში ძლივს გა-არჩევდით გამოფენილ საქონელს. გვერდით მაღაზიის კარსაც შეამჩნევდით, რომელიც შეღებული თითქმის არავის უნახავს. კარზე ზანზალაკი ეკიდა, პატარა წარნერა კი იტყვობინებოდა, მფლობელი მალე დაბრუნდებაო.

თუ ადამიანს მაღაზიაში შესვლის სურვილი გაუჩინდებოდა, რაც ძალიან იშვიათად ხდებოდა, და კარიც შემთხვევით ღია დახვდებოდა, მბუუტავ სინათლეში გაჭირვებით გაარჩევდა მონჯლრეულ თაროებსა და მოყანყალებულ მაგიდებზე დახვავებულ, ერთი შეხედვით მიმზიდველ ნივთებს. თუმცა ვინც კარგად დაკვირდებოდა, მაშინვე მიხვდებოდა, რომ ეს ნივთები სრულიად გამოუსადეგარი იყო გასაყიდადაც, გასაცვლელადაც და ნებისმიერი სხვა, თუნდაც ყველაზე იაფფასიანი, საქმიანი გარიგებისთვის: ბუხრის თავის მოსართავები, ყველაზე ლამაზ ბუხარსაც რომ იერს წაუხდენდა, კედლის საათის ოდესლაც მომინანქრებული ქანქარა, რომელსაც აქა-იქლა შერჩენოდა ლურჯი მინანქარი, ერთიანად ჩაშავებული, ოდესლაც, ალბათ, ღია ფერებით წაქარგი ბალიშები, ყვავილების სადგამი ამომტვრეული, დაკანრული თაბაშირის ანგელოზებით, გაუგებარი სტილისა და დანიშნულების მოყანყალებული, პატარა მაგიდები, გასაღებების ჩასაყრელი დაუანგული კალათა, წარწერებიანი, უწნაური კოლოფები, მდარე გემოვნების, ჩინური ორნამენტით მორთული სადაფის მარაოები, ყალბი ქარვის მძივი, შალის ჩუსტები – ირლანდიური ცირკონებით მოოქვილი თასმებით, ნაპოლეონის გაქუცული ბიუსტი, დაბზარულ შუშებში ჩამხმარი პეპლები, ოდესლაც გამჭვირვალე ლარნაკში ჩალაგებული მარმარილოს ხილი, ქოქოსი, აკვარელით მოხატული, ყვავილებიანი ძველი ალბომები, ჩარჩოში ჩასმული ლითოგრაფიები (რომლებიც იმ წლებში არანაირ სიძველეს არ წარმოადგენდა). მოკლედ, მაღაზიაში შეხეტიალებული ადამიანი ხელმოკლე ოჯახებიდან გამოტანილ ამ ხარახურას თუ გადაქექავდა, რამეს შეარჩევდა და ფასს ჰკითხავდა მეძველმანეს, რომელიც სრულიად შემთხვევით დახვდებოდა ადგილზე, ისეთ პასუხს მიიღებდა, ნაგვის ყველაზე ხარბ კოლექციონერსაც რომ დაუკარგავდა შეძენის ხალისს.

ხოლო თუ მეძველმანის მაღაზიაში მოხვედრილი ადამიანი რაღაც მანქანებით მეორე კარსაც შეაღებდა, რომელიც იქაუ-

რობას შენობის ზედა სართულისგან ყოფდა და მორყეული, ხვეული კიბის რამდენიმე საფეხურს აივლიდა (ასეთი კიბე აქვს ყველა ვიწრო პარიზულ სახლს, რომლებიც სიგანით თითქმის არ აღემატება შესასვლელ კარს. უამრავ ქუჩაზეა ერთმანეთზე მიწყობილი ასეთი სახლები), დიდ ოთახში აღმოჩნდებოდა, რომლის ავეჯი და მოწყობილობა სრულიად განსხვავდებოდა ქვედა სართულზე დახვავებული ნაგვისაგან: არწივის მოვარაყებული თავებით დამშვენებული, მედიდური სამფეხა მაგიდა, XVII საუკუნის კარადა, წითელი ხის წიგნის თაროები ძვირფას ყდებში ჩასმული, საგულდაგულოდ ჩარიგებული ასამდე წიგნით, ამერიკული ყაიდის საწერი მაგიდა ჩასაკეტი უჯრებით. გვერდით ოთახში მდიდრული, ბალდახინიანი საწოლი და სევრის ფაიფურის ნაკეთობებით სავსე სოფლური კარადა იდგა. ოთახს თურქული ყალიონი, ალებასტრის თასი, ბროლის ლარნაკი ამშვენებდა, კედლებს კი – მითოლოგიური სცენებით მოხატული პანორები, ვეებერთელა ტილოები ისტორიისა და კომედიის მუზების გამოსახულებებით და აქლემის ტყავის არაბული მოსასხამები. საყიდზე აღმოსავლური, ქიშმირის ტანსაცმელი ეკიდა, იქვე კონწიალობდა ძველებური, მომლოცველის მათარაც. პირსაბანის ქვედა თაროზე ძვირფასი საპნები და სხვა ჰიგიენური საშუალებები ეწყო. მოკლედ, იქაურობა სავსე იყო იშვიათი, უცხო ნივთებით, რომლებიდანაც ფუფუნების სიყვარული უფრო გამოსჭვიოდა, ვიდრე მათი მფლობელის დახვენილი გემოვნება.

თუ სტუმარი დიდ ოთახში დაბრუნდებოდა და მიმოიხედავდა, ერთადერთი ფანჯრის წინ, საიდანაც მერთალი სინათლე შემოდიოდა ბინაში, ხალათმოსხმულ მოხუცს შენიშნავდა, ხოლო თუ კისერსაც წაიგრძელებდა, დაინახავდა, რომ მაგიდასთან მჯდარი მოხუცი წერდა. მისი ნაწერის კითხვას ახლა შევუდგებით და მთხრობელი ალაგ-ალაგ შეამოკლებს ამბავს, რათა მეტისმეტად არ მოქანცოს მკითხველი.

ნუ ელის მკითხველი, რომ მთხრობელი ეტყვის, ჩემდა გა-
საოცრად, მოხუცში ვიღაც ამოვიცანიო. ეს ამბავი ახლა იწყე-
ბა და ჯერ ნახსენებიც არავინაა. იდუმალი მოხუცის ვინაობა
მთხრობელისთვისაც უცნობია და თავადაც სწადია, მკითხველ-
თან ერთად, მისი გარკვევა; ორივენი, უცხო ბინაში შეპარული
კაცის ცნობისმოყვარეობით ატანილები, ეცდებიან, მისდიონ
ნიშნებს, რომელთაც მოხუცის კალამი ტოვებს ქალალდზე.

306 359?

24 ମାର୍ଚ୍ଚି, 1897

მიქირს წერა, თითქოს სულს ვიშიშვლებდე გერმანელი (თუ ავსტრიელი, თუმცა რა მნიშვნელობა აქვს) ებრაელის ბრძანებით. არა, ღმერთმა დამიფაროს! მოდი, ვიტყვი, რჩევით-მეთქი. ვინ ვარ? ალბათ, უფრო უპრიანი იქნება, საკუთარ გრძნობებზე ვილაპარაკო, ვიდრე ჩემს ცხოვრებაზე. ვინ მიყვარს? საყვარელი სახეები არ მაგონდება. ვიცი, რომ გემრიელად ჭამა მიყვარს: რესტორან „ვერცხლის კოშკის“ ხსენებაზეც კი ურუანტელი მივლის მთელ სხეულში. ნეტა ეს სიყვარულია?

ვინ მძულს? ებრაელები-მეთქი, ვიტყოდი, მაგრამ რადგან ასე მორჩილად ავყევი იმ ავსტრიელი (თუ გერმანელი) ექიმის წაქეზებას, ესე იგი წყეული ურიების საწინააღმდეგოც არაფერი მაჟის.

ებრაულებზე მხოლოდ ის ვიცი, რაც ბაბუაჩემა მასწავლა:
– ყველაზე უღვთო ხალხიაო, მეუბნებოდა. სწამთ, რომ სიკეთე
ამქვეყნად უნდა აღსრულდეს და არა საიქიოში, ამიტომ მხო-
ლოდ წუთისოფლის მოსაპოვებლად, სააქაოს დასამკვიდრებ-
ლად ილვწიანო.

ურისის აჩრდილმა წაართვა ნათელი ჩემი ყრმობის წლებს. ბაბუა აღმინერდა იმ მოთვალთვალე, ტყუილით საგსე მზერას, კანს რომ გიშანთავს, მლიქენელურ ღიმილს, აღრენილი აფთრის ლაშებს, მძიმე, ცოდვიან, გარყვნილ გამოხედვას, ცხვირსა და ბაგეებს შორის სიძულვილით ამოღარულ მშფოთვარე ნაოჭებს, პრეისტორიული ფრინველის კაუჭიან ცხვირს... და იმ თვალებს... ოჲ, იმ თვალებს... გახუხული პურისფერ, მოუსვენარ თვალებს, რომლებსაც სააშკარაოზე გამოაქვს თვრამეტი საუკუნის ბოლმით გაცხოველებული სეკრეცისაგან განადგურებული ღვიძლის სწეულება; ნაოჭებს წლებთან ერთად სიღრმე ემატება და ოცი წლის ებრაელს ბებერივით აჭკნობს და აჩაჩანაკებს. ებრაელს გაღიმებისას ისე ეჭუტება შეშუბებული უპეები, რომ თვალი აღარც უჩანს. ეშმაკი ბუდობს ამ თვალებშიო, – იტყვიან ხოლმე, ავხორციო, – ამბობდა ბაბუა... როცა წამოვიზარდე, იმასაც მეუბნებოდა, ურია არა მხოლოდ ესპანელივით პატივმოყვარე, ხორგატივით რეგვენი, აზიელი ვაჭარივით ხარბი, მალტელივით უმაღური, ბოშასავით თავხედი, ინგლისელივით ბინძური, ყალმუხივით გაპოხილი, პრუსიელივით ამპარტავანი და ასტელივით ბილწიტყვაა, არამედ მუდამ მოუთოვად ამძუვნებულიცაა, რადგან, წინადაცვეთილს, გაძლიერებული ერექცია აქვსო. თანაც შემზარავია დისპროპორცია მათ ჯუჯისებრ სხეულსა და იმ ვეებერთელა, დასახიჩრებულ ასოს შორისო.

მრავალი წლის მანძილზე ყოველდამე მესიზმრებოდნენ ებრაელები.

საბედნიეროდ, არასოდეს შევხედრივარ მათ, თუ ტურინის გეტოს მეძავს (თუმცა არასოდეს გამოვლაპარაკებივარ) და ავსტრიელ (თუ გერმანელ) ექიმს არ ჩავთვლით.

გერმანელებს შევხედრივარ, მიმუშავია კიდეც მათთან. გერმანელი ყველაზე ნაკლებად ადამიანური ცოცხალი არსებაა,

...მრავალი წლის მანძილზე ყოველლამე მესიზმრე-
ბოდნენ ებრაელები...

რაც კი შეიძლება წარმოიდგინოს კაცმა. გერმანელი საშუალოდ ფრანგზე ორჯერ მეტ განავალს გამოყოფს: გონიერივი სიჩ-ლუნგე და საჭმლის მომნელებელი სისტემის გაძლიერებული მუშაობა მათ ფიზიოლოგიურ ჩამორჩენილობას ადასტურებს. ბარბაროსთა შემოსევების დროს გერმანელთა ურდოები ფერა-ლური მასების ენით აღუნერელ რაოდენობას ტოვებდა გზაზე. მომდევნო საუკუნეებშიც ფრანგი მოგზაური ადვილად ხვდებოდა, გადალახა თუ არა ელზასის საზღვარი, ადამიანის განავლის ზომის მიხედვით, რომელსაც გზადაგზა ხედავდა ხოლმე. ნეტავ მარტო ეს იყოს... გერმანელს ბრომიდროზიც ახასიათებს – მყრალი ოფლი, და ისიც დადასტურებულია, რომ გერმანელის შარდში აზოტის შემცველობა ოცი პროცენტია, მაშინ, როცა სხვა რასების შარდში ის თხუთმეტს არ აღემატება.

გერმანელს მუშდივად აპობოქრებული აქვს ლუდითა და ლორის ძეხვეულით ამოყორილი კუჭ-ნაწლავი. ერთხელ თავად შევესწარი მათ თავყრილობას მიუწენებში: ყოფილი ეკლესიის შენობაში შეკრებილიყვნენ და ინგლისური ნავსადგურივით გაებულათ იქაურობა, ღორის ქონით ყარდა ქალიცა და კაციც, იმხელა კათხები ჩაებლუჯათ, სპილოების ჯოგს მოუკლავდა წყურვილს, დრუნჩებს უსლაგუნებდნენ ერთმანეთს, ამძუვნებულ ძალლებს ჰგავდნენ, სარცხვინელს რომ უყნოსავენ ერთურთს. მახსოვს მათი მჭახე ხორხოცი, ისე ულაპლაპებდათ ახურებული, გაზეპილი სახეები და ხელები, როგორც ძველი დროის ცირკის ათლეტებს – დაკუნთული სხეულები.

გაუთავებლად ითქრიალებენ ხახაში იმ თავიანთ „გაისტს“: ეს სიტყვა „სულს“ ნიშნავს, მაგრამ გაისტი შვრიისა და ქერის სპირტია, რომელიც ბავშვობიდანვე ათაყვანებს გერმანელებს. ამით აიხსნება ისიც, რომ რაინის გადაღმა მშვენიერი არასოდეს არაფერი შექმნილა: მათი ხელოვნება გულისამრევად მახინჯარსებებიანი ნახატები და მომაკვდინებლად მოსაწყენი პოემებია. მუსიკაზე რომ აღარაფერი ვთქვათ: ვაგნერის

სამგლოვიარო კაკაფონიას რომ თავი დავანებოთ, რომელმაც დღეს ფრანგებიც გამოაშტერა, მაგათი ბახის ქმნილებებიც, რაც კი მომისმენია, ჰარმონიას მოკლებული, ზამთრის ღამესა-ვით ცივია, იმ ბეთჰოვენის სიმფონიები კი ერთი უხაში, მდა-ბიური ორგიაა.

დილა-სალამოს ლუდისგან დაბიუვინებულები ველარც კი ხვდებიან, რა გულისამრევები და ბინძურები არიან, თუმცა მათ მდაბიობას ყველაზე ნათლად ის ადასტურებს, რომ საკუთარი გერმანელობის არც კი რცხვენიათ. ლუთერისნაირ ავხორც და მუცელლორა ბერს აჟყვენებ (არა, მაინც რანაირად უნდა შეირთო კაცმა ცოლად მონაზონი?) მხოლოდ იმიტომ, რომ ბიბლია დაამახინჯა მათ ენაზე თარგმნით. მოიცა, ვინ თქვა, მეტისმეტი მოუვიდათ ევროპის ორი უდიდესი ნარკოტიკი: ალკოჰოლი და ქრისტიანობა?

„ლრმას“ უწოდებენ თავიანთ ენას, რადგან ბუნდოვანია, გაუგებარი, ფრანგულივით მკაფიო არაა და არასოდეს გამოხატავს სათქმელს პირდაპირ. გერმანელმა არასოდეს იცის, რის თქმა უნდა და ამ ბუნდოვანებას სილრმედ ასაღებს. მაგათან ისეა, როგორც ქალებთან: ბოლომდე ვერასოდეს შეაღწევ. ჩემდა საუბედუროდ, ამ უსახური და უმეტყველო ენის სწავლა – ზმნა თვალისცეცებით რომ უნდა ეძებო ნინადადებაში, რადგან არასოდესაა იქ, სადაც უნდა იყოს – ბაბუაჩემმა მაიძულა ბავშვობაში. გასაკვირი არცაა, ავსტრიელების მომხრე იყო. ასე შევიძულე ეს ენაც და მისი მასწავლებელი იეზუიტიც, წევლას რომ გადამიჭრდა ხოლმე თითებზე, როგორც კი შეცდომას დავუშვებდი.

მას შემდეგ, რაც გობინომ რასათა უთანასწორობზე დაწერა, სხვა ერზე აუგის თქმა ნიშნავს, რომ საკუთარი უკეთესად მიგაჩნია. მე ეს სულ ფეხებზე მკიდია. რაც ფრანგი გავხდი (ისედაც ნახევრად – დედით – ფრანგი ვიყავი), მივხვდი, რა